

Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi

Mahmut Turan EKTİREN¹

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD
mahmutektiren@gmail.com

ÖZ:

Yapılan bu araştırmanın amacı tarihsel süreç içerisinde kent kavramını ele alarak, kent meydanlarının kent kimliği ile ilişkisini incelemektir.

Bu bağlamda, temel olarak meydanlar alt öğeleri ile birlikte sabit değişken, kent kimliği ise edilgen değişken olarak ele alınmıştır. Makalenin temel varsayımı kent meydanı formu ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olduğunu varsayar. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak kabul edilmiştir. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak kabul edilmiştir. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak kabul edilmiştir. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak kabul edilmiştir.

makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Yapılan inceleme sonunda kent kimliği ile kent meydanları arasında ilişkinin tarihsel perspektifte pozitif yönlü olabileceği savından yolu çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, meydan, kimlik, kentleşme, arena.

The Relation Between Urban Space and Urban Characteristics

ABSTRACT

The objective of this study is to study the relation between a city squares and city identities by working on the term of city in a historical process.

In this context, mainly, the squares are the fixed variate with their subentries and city identity is the possible variate. The main hypothesis of this article is that there is a relations between the

¹ İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, E-posta: mahmutektiren@gmail.com, Tel: 0544 737 96 22

form of the city square and social relations and identity. The subjects of this article are hate; interreacting civic sites characters and the effects of the site on the character and identity.

Al the end of study is is asserted that the relation between city identity and city squares is positive in a historical perspective.

Key Words; City, Square, identity, urbanization, arena.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Kent Akademisi

1.GİRİŞ

1.1.Problem analizi

Kent ile şehir kavramları arasında anlam açısından bir farklılık yoktur ancak algısal olarak bakıldığında şehrin daha eski olanı temsil ettiği, kentin ise daha modern, yeni ve güncel olanı temsil ettiği çeşitli kaynaklarda değinilmektedir. “Şehir deyince eski, kent denilince yeni akla gelmektedir.” (Uçan, 2009, s.182.)

Kent kavramı ile ilgili birçok tanımlama mevcut olması ile birlikte genel anlamda, belirli bir nüfusa (Platon’a göre 5040) sahip tarım dışı ekonomik faaliyetlerin yapıldığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kentin ekonomi ile ilişkisinin var olduğu ve genelde batı tipi kentlerin pazar ve ticaret merkezlerinin olduğu yerlerde kurulduğu tarihsel süreç içerisinde görülmektedir.

Kent olgusu antik Yunan’da da var olmuştur fakat gerçek anlamda kentleşme bilinci, endüstri devrimi ile birlikte şekillenmiştir. Kentleşme kavramları, sosyal bilim öncesi disiplinler tarafından da irdelenmiştir. Fakat ilk gerçek kuramlar endüstri devrimi döneminin ünlü sosyologları tarafından ortaya konmuştur.

Platon insan karakterinin şehirlere yansıdığını, şehirlerin mevcut durumunun hoş olmamasının insan karakterindeki kirlilikten kaynaklandığını düşünmektedir. Özellikle hocası Sokrates’in ölümünden sonra şehir yönetiminin artık halka bırakılmaması gerektiğini düşünmüştür. Platon mükemmel bir şehrin kurulmasının mümkün olduğu ancak bunun halk tarafından değil de aklının sesini duyan filozof tarafından yapılmasının uygun olacağını düşünmektedir. Platon’un kurmak

istediği şehir algılanan dünyanın ötesinde ideal şehirdir. İdeal olanı yakalayıp değişmez olana ulaşmayı hedefler. *Platon'na göre değişim "kötü", durağanlık ise "iyi"dir. Platon değişimin çıkış noktası bizi ideale ulaştırmak ise, değişiklik bizi ancak yetkin ve iyiden uzaklaştıran bir hareket olmalı; bu hareket yetkin olmayana ve kötüye doğru yönelmedir demektedir.* Buradan da anlaşılacağı üzere Platon ideal şehrin iyi olduğu, tanrısal olduğu ve daha ötesinin olmadığını, bu bağlamda ideale ulaşıldıktan sonra ortaya çıkabilecek değişimin bizi kötüye doğru götüreceğini söylemiştir.

Platon tanrıların yönetimi insanlara devrettikten sonra şehirlerin çöküşe uğradığını düşünmektedir. Tanrıları anlamak ve onların yönlendirilmesi ile oluşan ideal şehirlerin, insanların yönetimi ele alması ile bozulan şeklinin eski formuna dönmesi için, filozofların devreye girerek öncelikle algının ötesinde olanı kavrayıp, tanrısal modelleri kurması gerektiğini düşünmektedir.

Anthony Giddens kapitalizm öncesi kent ile kapitalizm sonrası kent olgusu arasındaki zıtlıklar üzerinde durmaktadır. Giddens'a göre kapitalizm öncesi kent sadece sınırlı bir dizi üretimin

yapıldığı ve ticaretin olduğu bir yapıydı. Halkın büyük çoğunluğu tarımla uğraşıyordu. Ancak kapitalizm ile birlikte üretim araçları değişti. Üretim araçları metal bürümlü değildi. Tarım yerini büyük sanayi kuruluşlarına bıraktı. Nüfusun artışı ile beraber tarımsal alanlarda yapılan faaliyetler azaldı ve kırsal nüfus kente, yani gelişen üretim araçlarına doğru yöneldi. Kente bu

denli büyük yönelimler kent olgusunu değişime uğrattı. Giddens, bu büyük göç dalgalarıyla birlikte şehirdeki yaşam alanları da kar amaçlı bir dönüşüme uğradığını Marks'ın metalaşma kavramı ile ilişkilendirmektedir. Kapitalizm ile birlikte kentte yaşam alanlarının alınıp satılabilir olması kent olgusunu karmakarışık bir yapıya büründürmüştür. Giddens'a göre tarımın kapitalistleşmesi ile beraber köy yaşamı ile kent yaşamı arasındaki farklar ortadan kalkmış ve kent-kırsal ayrımı yerine, insan yapısı çevre ile açık alanlardan oluşan çevre olarak

bölümlenmiştir. Kapitalizm öncesi insanlar doğa ile iç içe yaşarken, kapitalizm sonrasında insan ile doğa arasında keskin çizgilerin oluşmasına neden olmuştur.

Lefebvre kentsel gelişimi kapitalist sistem içinde üretilen diğer metaların üretim sürecine etkisi gibi açıklar. Lefebvre'nin kullandığı kavram kapitalizmin ikinci döngüsü olarak açıklamaktadır. Sermaye gayrimenkul alanda yaptığı yatırımlar ile ikinci döngünün oluşmasını sağlamıştır. Lefebvre'ye göre çarpık kentleşme ve kurlsız büyüme bu ikinci döngünün oluşması ile ortaya çıkmıştır. Lefebvre'nin ikinci döngüsü ile Giddens'in yaşam alanlarının alınıp satılıyor olma görüşü arasında paralel bir durum söz konusudur. Buradan da anlaşılıyor ki kentin gelişimi son

**Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden
Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği)
nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü
açısından yeri korunmuştur.**

David Harvey kentlerdeki değişimi kapitalist sermayenin üretime olan talebi ile ilişkilendirmektedir. Sermaye, üretimde kar oranlarının düşmesi ile arayış içine girer ve konutlara, fabrikalara, bürolara yatırım yapar. Ancak bu yatırımlar kar marjında bir artışa neden olmadığından dolayı üçüncül döngü yani teknolojiye yatırım yapılmaya başlanır. Teknolojide bu denli artışı Harvey üçüncül döngünün oluşmasına bağlamaktadır. Sermaye kar marjını arttırmak için sürekli yaşam alanlarının gelişimi üzerine üretim politikası izler ve çevrenin gittikçe yok olmasına sebep olur. Bu durum şehirlerin gelişimini ve değişimini etkilemiştir.

Buradan da anlaşılacağı üzere son dönemde kent ile ilgili yapılan yorumlar kapitalist üretim şeklinde meydana gelen değişim ile paralel olarak ele alınmaktadır. Eski kent yapılarının Pazar ve ticaret merkezlerinin etrafına kurulmuş olması, kentlilerin doğa ile iç içe yaşamaları, tarımın işlevsel olduğu eski tip kentler yerine kapitalizmden etkilenen kentlere bırakmıştır. Kapitalizm ile beraber sermayenin kar hırsı yeni arayışlara yönelimi sağlamış ve kentlinin yaşam alanları alınır

satılır bir meta haline gelmiştir. Bu durum kentlerin çarpık bir şekilde değişmesi, doğadan uzaklaşılması vb. durumlara neden olmuştur.

Buraya kadar olan bölümde kentin yaşam alanları ile iç içe olduğunu ve kentlerde meydana gelen değişimin yaşam şekillerinde de değişime neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kentlerde meydana gelen değişimin insanı bizzat ilgilendirdiği ve değişimlerin sosyolojik bir boyutunun küçümsenmemesi gerektiği düşünülmektedir. Tarım dışı ekonominin kentlerde meydana geldiği düşünüldüğünde, bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimlerinde neredeyse tamamının kent patentli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda kent nüfusunun her geçen gün artması ile beraber

kent mekanlarına olan talep de artmaktadır. Oluşturulan yeni mekanlar daha çok insanı etkileme ve daha fazla insandan etkilenme söz konusudur. Homojen olmayan kent yapısı, birbirinden farklı dillere sahip insanların yaşadığı kentlerde toplumun tamamının rahatlıkla çıkmasına neden olmuştur. Birbirinden farklı sınıfların sosyal grupların tamamının rahatlıkla

girebildiği sosyal mekanların dışında farklı sosyal grupların giremediği kentsel mekanlarında oluştuğu görülmektedir. İnsanların ortak alan olarak kullandıkları mekanların başında da kent meydanları gelmektedir. Kent meydanları insanların ilk defa ortak olarak kullandıkları kentsel formlar oldukları kabul edilmektedir. Bu bağlamda ilk kullanımın ortaya çıkardığı önemi kent meydanları hiç kaybetmemiş ve kentler ile ilgili yapılan araştırmaların her zaman merkezinde yer almıştır.

Bu çalışmada; temel olarak meydanlar alt öğeleri ile birlikte sabit değişken, kent kimliği ise edilgen değişken olarak ele alınmıştır. Makalenin temel varsayımı kent meydanı formu ile toplumsal ilişkiler ve kimlik arasında bir ilişkinin var olduğuna yöneliktir. Birbirleri ile iletişim içinde olan kentsel mekan karakterleri, mekanın karakter ve kimlik üzerindeki etkileri bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

2. KENT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Kent Meydanları

Meydan sözü birçok açıdan farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bundan dolayı özellikle kent meydanları ile ilgili yazılmış çok sayıda tanım mevcuttur.

TDK'da geçen anlamı ile meydan: “alan, saha, yarışma, eğlence ve karşılaşma yeri, bulunulan yer ve çevresi, fırsat, imkân, vakit anlamlarına gelmektedir.” Tanımlanmadan da anlaşılacağı gibi meydanlar genel çerçevede sosyal ilişkilerin ve faaliyetlerin yoğun olduğu mekânlardır.

Rob Krier'e göre, insanların kent alanlarını meydanlarla kullanmaya başlamış olabileceği görüşünü ortaya atmaktadır. Krier, insanların açık alan etrafında gruplaşması ile ilk meydanların oluşmuş olduğunu düşünmektedir. Bu yerleşim şekli içinde bulunan alanın kontrolü sağlanmış olmakla birlikte dışarıdan **açısından yeri korunmuştur.**

hattı oluşturmuştur. Bu şekilde oluşturulan iç alanın zamanla kutsal mekanların inşası için tercih edildiği, bu mekanların etrafında evlerin inşa edilmesi ile meydan bilincinin oluşmaya başladığı Krier tarafından dile getirilmektedir (Krier, 1979, s.17.).

Kentsel formlar kendilerini ortaya çıkartan ekonomik, sosyal ve kültürel etkiler altında oluşmakta olduğu gibi aynı şekilde meydanlarda bu faktörlerden etkilenecek oluşmaktadır. Bu bağlamda batı tipi meydanların bu tarz ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulan kamusal alanlar oldukları görülmektedir. Batı demokrasisinde kamusal alanların öncelikle adaletin arandığı yerler olduğu ancak sonraki dönemlerde iktidarın güç paylaşımının bir ürünü haline geldiği yazılmaktadır. Batı tarzı meydanların ortaya çıkışındaki en büyük etkilerden biri de erken dönemde var olan demokrasi ve adalet arayışıdır. Doğrudan demokrasinin işlevsel olabilmesi için halkın bir alanda toplandığı ve yönetim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği göz önüne alınırsa bu alanların, ya meydanlar olduğu ya da sonradan meydana dönüştürülmüş olabileceği düşünülmektedir.

Kent meydanını herhangi bir açık alandan veya mekândan ayıran özelliklerin başında insana kapalılık hissi veren ölçekte olması gelmektedir. Bunun içindir ki meydanın büyüklüğünün kullanıcıların sayısı ile orantılı olması gerektiği şeklindeki görüş önemlidir (Moughtin, s.87.).

Meydanlar insanların kullandıkları ilk kamusal alanlardan biri olması nedeniyle süreç içerisinde üstlendikleri rol itibarıyla kentsel yaşamın en önemli parçalarından biri olmuştur. Meydanların kentin en önemli mekanlarından biri olması nedeniyle kentte sürekli yaşayan ve kenti ziyarete gelenlerin birbirleri ve kent ile ilişki kurmasını sağlar. Ayrıca meydanlar insanlar arasındaki

ilişkiyi güçlendirmek ve yeni kent kültürü bağlamında ilişki kurmak adına kentin kendine özgü bir iletişim alanıdır.

2.2. Kent Kimliği

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Kimlik sözcüğü, “nitelik ve özelliklerde birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü, herhangi bir nesneyi belirtmeye yarayan özellikler bütünü” diye tarif edilmektedir (TDK, **Türkçe Sözlük**, s.1324.).

Kent kimliği bireysel olmaktan ziyade toplumsaldır. Öyle ki bir mimar, heykeltıraş, bestekar vb. sanatçıların eserleri zamanla toplum tarafından benimsenip kent kimliğinin bir parçası haline gelir. Ancak her sanatçının eserinde kendi iç dünyasına dönük ve hiç kimse tarafından değiştirilemeyecek nitelikte izler taşıdığı, bu bağlamda kent kimliğinin bir noktada bireyselleşebileceği de düşünülmelidir. Kentsel mekânı meydana getiren bireylerin de düşüncelerindeki farklılıklar ve sanatçının eserinin kendilerinde bıraktığı farklı izlenim de göz önüne alındığında bu farklı algının da zamanla mekâna yansıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda kent kimliğinin toplumsal nitelik taşıdığı ancak bazı parametrelerin kent kimliğini bireysel karaktere dönüştürdüğü söylenebilir.

Kentsel mekân kenti kullananlardan aldıkları ve kenti kullananlar üzerinde bıraktığı algı ile kent kimliğinin oluşmasında katkı sunar. Bir mekânın kullanımını duygusal deneyimlere, mekanik

davranışlara ve mantıksal çıkarımlara indirgenemeyecek kadar karmaşık bir süreçtir. Çünkü mekanın yapısı ve algısı tüm boyutları içermektedir (Norberg-Schulz, 2000, s.42.). Bir başka tanım ise kentsel kimliği, toplumların yaşayış biçimlerinin ve çevreyle etkileşim düzenlerinin fiziksel mekâna yansıma göstergesidir (Birlik, 2002, s.125). denilmektedir.

Kent kimliği bazı durumlarda zamanla belirli toplumsal kırılmalar sonucu oluşmuştur. “*Kent kimliği, uzun zaman süreci içinde biçimlenen, kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi niteliklerinin karışımı olarak tanımlanırken, kent profili ise Wiberg tarafından, kentin sosyo-ekonomik yapısı olarak tanımlanmaktadır.*” (Can, s.27.)

Kent kimliğinin oluşma evresinde insanın da rolü kültür ve mekan kadar önem arz etmektedir.

“*Kentsel mekânın tanım, anlam ve özgün bir kültürel kimlik kazanması ancak, kentte*

yaşayanların kentli kültürünü yansıtacak bir entelektüel kapasiteye sahip olmaları, bir kentlilik

bilinci düzeyine erişmiş olmaları ile anlamlandırılmaktadır.” (Bilsel, 2002, s.100.)

2.3. Kent Kimliği ve Kent Kimliği

Kent meydanları, kentin tanım içerisinde meydana getirdiği kültürel ve siyasal kimlikleri de kent

meydanına etki etmiştir. Meydanların biçimleri tarihsel süreç içerisinde politik değişimler yüzünden sürekli dönüşüme uğramış olup var oldukları dönem ile ilgili izler taşımaktadır.

“*Meydanlar, buldukları mekânın büyüklüğü, ya da gösterişliliği, formel ya da informal olması, sunduğu kullanım imkânlarına göre oluşturulduğu dönemdeki kültürü en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bu nedendir ki, Antik Yunan kentlerinde içinde çeşitli toplumsal konuların tartışıldığı agoralar, daha sade ve işlevsel yaşam tarzını, ortaçağda düzgün geometrik formlara sahip olmayan ancak birçok heykelin sergilendiği meydanlar, öncelikle yayalara hizmet veren, insanı ön plana çıkararak ve sanatsal yaşam tarzını, rönesansta denge unsurunun egemen olduğu meydanlar, şekilciliği temel alan yaşam tarzını, Barok dönemde hareketliliğin en iyi şekilde ortaya konduğu meydanlar, süslü ve gösterişli yaşam tarzını, modern dönemde artan iş*

yaşantısıyla birlikte artan araç trafiğine cevap veren, kent dokusu içinde sıkışık kalmış durumda olan meydanlar ise daha mekanik bir yaşam tarzını ortaya koymaktadır” (Çulcuoğlu, 1995, s.19-20.).

Kent meydan ilişkisi incelendiğinde görülen en güzel örneklerden biri Antik Yunan döneminden kalan agoralardır. Agoralardan öncede özellikle Sümerler döneminden kalma kent meydanlarının var olduğu bilinmektedir. Ancak tarihte ilk kez kentin içinde biçimlenen ve kentin kimliğinin bir parçası hatta ana unsurlardan biri haline gelmiştir agoralar.

“Agora halkın bir araya geldiği yer anlamındadır. Sözcük gerçekte toplanma anlamını taşır. Helenler siyasal, ticarî ya da toplumsal işleri için agorada toplanırlardı. Agora yalnızca kamusal bir yer değil, aynı zamanda kentin merkezi, atan kalbiydi. Agora, işlevlerindeki kaçınılmaz

yayılma ve özelleşmeye karşın, eski görevlerini de gerçek anlamda sürdürdü. Özünde, bölünmeyen bir bütün ya da en azından şiddetle direnen bir bütün olarak kaldı. Burada yaşayanlar için sürekli olarak bir yaşam alanı ve bir sosyal alan olarak işlev gördü. Agora, toplumsal yaşam, iş ve siyaset için de gündelik bir sahne oluştururdu.” (Can, s.79.).

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna İstinaden Yayın Kurulu Kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Agoralara özellikle Açık hava tiyatroları, filozofların tartışma mekanları, stadyumlar, Pazar yeri mahkeme binası vb. mekanlar yer almaktaydı. Bu mekanlar kentin kimliğiydi aynı zamanda. Bu bağlamda özellikle köy meydanları vb. oluşumlardan sonra kentle ilişki kuran ve kentin kimliğini oluşturan ana unsurlardan biri agoralardı.

Agoralar gibi özellikle kent kimliği ile ilişki kurabilen meydanların biri de Roma forumudur. Eski Yunan döneminin devamı olan Roma kentleri Yunan kentlerinden farkı geometrinin önem kazandığı bir ortamda ölçekli olmasıdır. Savaş tarihinin neredeyse en büyük ordularına sahip olan Roma, ordu için kentlerini ve bu bağlamda kent meydanlarını büyütmişlerdir. Ordunun özellikle kutlama alanı olan Roma meydanları kendine has özellikleri ile agoralar gibi kent kimliğine

önemli katkı sağlamıştır. Agoralarda olduğu gibi forumlarda dinsel, siyasal ve kültürel izler taşımaktaydı.

Ortaçağ dönemi kent meydanları büyük bölümü ile ilk çağın izlerini taşımaktaydı. Ortaçağ sonrası Avrupa’da özellikle Rönesans hareketi ile birlikte meydana gelen ekonomik canlanma sonrasında ortaçağda ayakta kalan şehirler büyümüş ve bu şehirlere yenileri eklenmiştir. İtalyan kentleri buna örnek verilebilir.

“Bu kentlerin en önemli bölümünü piazza yani meydan oluşturmaktadır. Piazza antikite ve ortaçağdaki öncellerinden çok daha büyük ölçekte ekonomik ve toplumsal hayatın odağı haline

gelmiştir. Bu dönemde ilk bankalar piazzaların etrafında türemiş, nakit akımları ile ekonominin voltajını arttırmışlardır. Bu dönemde ilk kez büyük ölçekli iller ve büyük şehirler ve bu fırtınaları çıkarılmışlardır. Buralarda cezalandırılmıştır. Bunun yanında her kilsenin, her tarikatın piazzaya bakan bir dinsel bina edinmenin peşine düşmüş, buralara cephe binaları olmayan

tarikatlar ise vaazları doğrudan meydanlarda vermişlerdir” (Kılıçbay, s.30-31). Meydanların toplumsal hayatın her alanında yer aldığı görülmektedir.

Sanayi inkılabı ile beraber özellikle sınıfların belirginleşmesi ve teknolojiye meydana gelen değişimler kent olgusunu ciddi anlamda etkilemiş ve değişime uğratmıştır. Bundan dolayı birçok kent kuramcısı kentleri sanayi inkılabı öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmaktadır. *“yeni dil, endüstriyel, endüstri toplumu, proletarya, kitle, sosyalizm, sosyalist, kapitalist, kapitalizm, komünist, komünizm gibi kelimeleriyle devrimci ideoloji kendini yeni bir şekilde formüle etmektedir”* (Braudel, s.432.).

Bu dönemde özellikle büyük fabrikaların inşa edilmesi, köyden çalışma amacıyla insanların kente göç edip bu fabrikaların etrafında yaşam alanı oluşturmaları ile beraber yaşamın merkezine fabrikalar yerleşmiştir. Bu bağlamda demir yolları, kıyı şehirlerinde limanlar, istasyonlar ve iskeleler en önemli kentsel mekânlar haline gelmiştir. Kent nüfusunun gittikçe artması ile beraber

kentlerde ciddi boyutlarda büyümeler meydana gelmiştir. Kapalı meydanlar yerini açık meydanlara bırakmıştır.

İslam geleneğinde de şehirlerin meydanlarının kutsal hayat algılayışı ve dini yaşayış biçiminden ayrı kalması düşünülemez. Merkezde kutsal mekan olan camiler ve camilerin yakınında yer alan ticaret merkezinden oluşmaktaydı.

“Meddahlar, ozanlar, yılan oynatıcıları, soytarılar, hacamatçılar, şarlata hekimler, berberler, yani hukukçuların ve ahlakçıların kuşkuyla baktıkları bütün meslekler burada buluşmaktadır”(Braudel, s.97.). Bu durum o kente özgü ve kent kimliği ile bütünleşmekteydi.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla intihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

İslam şehirlerinde ulu cami ve sokaklar dışında önemli noktalardan biri de çarşılarıdır. “Çarşı: Kentin görünür boyutu en hareketli alışveriş merkezidir. Uzun bir ana caddede ve buna açılan sokaklardan oluşur. Bu çarşılar, çarşı sahipleri için iş yerlerinin korunmasındaki kolaylık göz önüne alınarak olanaklar el verdikçe üstü kapalı yapılmaktadır. Kentte üretilen her türlü mal ve hizmet ve bunların erbabı burada yer alır. Ana caddeye açılan yan sokaklardan her biri ayrı iş kolunda mal ve hizmet üreten esnaf örgütlerine ayrılmıştır. Özetle söylenecek olursa Bedesten büyük tüccarın bulunduğu ve transit ticarete konu olan malların alınıp satıldığı kapalı alışveriş yeridir. Kentte ülke ve uluslararası pazar için üretim yapan sanat dallarının Bedesten’e çok yakın olması, üretiple pazarlayan arasındaki ilişkinin sağlıklı gelişmesini ve kolaylığını ön görmektedir. Bu, Osmanlı kentlerinin en önemli çarşısı, pazar düzenidir.” (Doğru, s.118.). İslam temel kaynağı olan Kur’an ve hadislerde ticaretin övülmüş olması İslam şehirlerinde çarşıların önemini arttırmıştır.

3. SONUÇ

Neolitik çağdan beri insanların tek başlarına gerçekleştirdikleri eylemlerin boyutu büyüdükçe birlikte hareket etme ve aynı ortamda yaşama gerekliliği duymuşlardır. Bu birlikte yaşama durumu yerleşik hayatla birlikte tarıma geçişin sağlanması sonucu artmıştır. Günümüzde ise

sanayinin gelişmesi ve yaşamın sanayi kuruluşlarının çevresine birikmesi ile beraber doruğa çıkmıştır.

İnsanların bir arada yaşıyor olması onların yaşadıkları ortamda ortak hareket etme, aynı eylemleri gerçekleştirme vb. durumlardan dolayı ortak kültürün oluşmasına neden olmuştur. Bu ortak kültür insanların bir arada yaşadığı yerde bir kimliğin oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda her ortak mekanın kendine özgü kimliği vardır. Kent kuramcılarına göre insanların gerek köylerde

gerekse de şehirlerde ilk olarak kullandıkları ortak mekanlar meydanlardı. Bu meydanlar insanların bir araya gelip sosyal, kültürel, ekonomik vb. ihtiyaçlarını giderme açısından önem arz etmiştir.

Bir kenti veya kentin içinde yer alan meydanı, kentte yaşayan insanların düşünce biçimleri,

kentin yer aldığı coğrafi şartlar, kentin bilimi, sanatı, insanların inandığı kutsal değerler, politik yönlendirmeler vb. olgulardan etkilenerek şekillendirir. Meydanlar şehrin aynası olduğu kadar belleğidir de. Meydanlar teknolojik gelişmelerden çok hızlı etkilenmeyen ve kentin diğer mekanları kadar hızlı değişime uğramayan yerler olması itibari ile kendine has özellikler gösterir.

Caminin şehrin merkezinde olduğu Selçuklu ve Osmanlıda şehrin dışında, spor için özel olarak ayrılmış olan, eski Yunan, Avrupa ve Roma geleneğinden farklı olarak inşa edilmiş mekanlar daha sonraki dönemlerde yavaş yavaş şehir meydanlarına doğru yaklaşmıştır. Osmanlı devletinde ise özellikle bu şekillenmeler Tanzimat ile başlamış ancak Cumhuriyet ile beraber meydan kavramı tam olarak planlı bir şekilde yapılmaya başlanmıştır.

Günümüzde insanların bir araya geldikleri ve ihtiyaçlarını gerçekleştirdikleri ana yerlerin başında AVM'ler gelmektedir. Bu bağlamda AVM'lerin de eski kapalı meydan örnekleri olabilecekleri düşünülmektedir. Birde internet ortamında oluşturulan ortak platformların da günümüzde birer siber meydan oldukları kent kuramcılarının son dönemlerde üstünde durdukları noktalardandır.

Ancak AVM'lerin veya internette kurulan siber meydanların kendine has kimliklerinin var olduğunu söylemek mümkün değildir.

Günümüzde meydanların en temel özellikleri ise kitlelerin eylem alanına dönüşmüş olmasıdır. Özellikle Mısır'da Tahrir meydanı, Rusya Moskova Meydanı, Ukrayna Kiev meydanı, İstanbul Taksim meydanı vb. meydanlar bunlara örnek verilebilir. Bu ülkelerde yapılan eylem biçimlerinin farklı oluşu, kent kimliği ve meydanının farklı oluşundan kaynaklandığı düşünülürse, kent kimliğinin biyolojisinin ideolojiyi de etkilediği görülebilir.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Bal, Hüseyin, **Kent Sosyolojisi**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008.

Braudel, Fernand, **Uygarlıkların Grameri**, Çeviren:Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Bumin, Kürşat, **Demokrasi Arayışında Kent**, Ayrıntı Yayınevi, 1990.

Cansever, Turgut, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınevi, 3 Baskı, 2013.

Can, Aynur, **Antik Kent İle Bu Mekânı Üreten Toplumun Değerler Sistemi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ve Atina Örneği**, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.

Christian Norberg-Schulz, **Architecture: Presence, Language, Place**, Random House Inc. Milano,2000, p.42.

Doğru, Halime, **XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995.

Gaye Çulcuoğlu, **Meydanların Önemi ve Tarihsel Gelişimi**, Bilkent Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995, s.19-20.

Hilmî Uçan, **Batı Şehri ve Küresel Şehir**, Hece, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 150/151/152, Ankara, 2009, s.182.

Huberman, Leo, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, İletişim Yayınları, 10. Baskı, 2010.

Kılıçbay, Mehmet Ali, **Şehirler ve Kentler**, Gece Kitapları, Ankara, 1993.

Özden, Kemal, **Kentleşme Yazıları**, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Pirenne , Henri, **Ortaçağ Kentleri**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2000.

Pirenne, Henri, **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik Ve Sosyal Tarihi**, İletişim Yayınları, 2.

Baskı, 2012.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla intihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

S.Güven Bilisel, **Kent Kültürü, Kültürel Süreklilik, Kimlik Sorunsalı, Yaşanılan Kentel Mekân Üzerine**, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana, 2002, s.109.

Süheyla Birlik, **Kentsel Kimlik Değişimi: Trabzon/Orta-İç Kale Örneği**, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana 2002, s.125

Weber, Max , **Şehir**, Yarın Yayınları, 1. Baskı, 2012.

Kent Akademisi